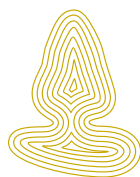

Aa Poteten er en makeløs Frugt

Potetåret 2008

skog+
landskap

NORSK
GENRESSUSSENTER

Aa Poteten er en makeløs Frugt, den står i Tørke, den står i Væte, men vokser. Den trodser Veiret og taaler meget, faar den litt pen behandling av Mennesket lønner den femfoldig igjen. Se, Poteten har ikke Druens Blod, men den har Kastanjens Kjøtt, den kan stekes eller kokes og brukes til alt. En Mand kan være brødløs, har han Potet saa er han ikke matløs.

(Fra Markens grøde, Knut Hamsun)

Visste du dette om potet?

Gamle potetsorter. Foto: Erling Fløistad, Bioforsk.

Potet er verdens tredje viktigste matplante. Bare hvete og ris dyrkes i større mengder enn potet, men ingen matplante dyrkes i flere land enn poteten. Poteten har et stort utnyttet potensiale og gir muligheter til å skaffe verdens økende befolkning nok mat og sunn mat i årene som kommer.

FN og FAO (Verdensorganisasjonen for mat og landbruk) har proklamert 2008 som Det internasjonale potetåret. The International Year of the Potato (IYP) vil bli markert verden over, og formålet er å fokusere på potetens betydning for ernæring og verdens matvareforsyning.

- Poteter finnes viltvoksende i Sør-Amerika og de første potetene ble spist i Andesfjellene for kanskje så mye som 10.000 år siden. Det er funnet til sammen over 180 arter i potetslekten (*Solanum*), og de to viktigste opphavsområdene for potet er ved Titicaca-sjøen i Peru og Bolivia, og sør i Chile.
- Poteten kom til Europa med de spanske erobrerne på 1500-tallet, og ble først dyrket på Kanariøyene. Derfra spredte poteten seg til resten av Europa og til andre deler av verden. Kina er i dag verdens største potetprodusent.

Foto: Kirsten Børup Svendsen

Foto: Erling Fløistad, Bioforsk.

- Første kjente dokument om potetdyrking i Norge er et dagboknotat fra tollskriver Niels Aalholm på Tromøya ved Arendal der han den 31. mai 1757 skriver «...observeret Potatoes at opkomme». Utover på 1700-tallet var prestene ivrige talsmenn for økt potetdyrking, derav betegnelsen «potetprester».
- Poteten er verdens mest effektive matplante, på den måten at ingen annen plante kan produsere mer spiselig energi pr arealenhet enn den. Hele 75-85 % av plantens produksjon kan brukes til mat.

«Nå legg vi øss og drømme,
ser potittgraset blømme
Som lilla orchideer æille
Brøttumsbakka ned!
Og sankthans-orma blinke
som neon-lys på Grand cafe»

(Fra «Så seile vi på Mjøsa» av Alf Prøysen)

- Poteten var hovedårsaken til at Europas befolkning økte og fikk bedre helse utover på 1800-tallet. Blant annet var det potet som ga den norske befolkningen nok C-vitaminer før vi begynte å spise annen frukt. Økt inntak av C-vitaminer førte til at kvinner fødte flere barn, noe mange bønder ikke likte fordi det ble så mange barn å fø på og kvinnene ble mye borte fra åker og fjøs.
- Norge er en av bidragsyterne til det internasjonale forskningsinstituttet for potet i Peru (CIP) som arbeider med å øke og forbedre potetdyrkingen, spesielt i utviklingsland. Genbanken her inneholder 4200 potetsorter og 1500 varianter av potet innsamlet fra vill flora. Potetfrø fra Peru er lagret i Svalbard globale frøhvelv.
- Foredling av norske potetsorter startet i 1920, og siden har 20 norske sorter vært i bruk i Norge. Den første norske sorten var 'Åspotet' som kom i 1932, og den siste er tidligsorten 'Juno' fra 2006.
- Norsk potetdyrking var mest omfattende under og like etter siste krig. Da ble det dyrket potet på 800.000 dekar her i landet.

Nå dyrkes potet på ca 150.000 dekar. Hedmark er det største potetfylket.

- Poteter er utsatt for mange plantesykdommer. Tørrråten er verst og den ble oppdaget i Norge i 1845. Størst skade gjorde soppen i Irland der befolkningen ble halvert i løpet av få år midt på 1800-tallet, mest på grunn av sviaktende potetavlinger. I Norge har vi hatt varslingstjeneste for tørrråte siden 1957, og soppen er fortsatt en av potetdyrkernes største utfordringer.
- Nordisk genressurssenter tar vare på de 62 viktigste gamle potetsortene fra Norden. Foredlings- og forskningsinstitusjoner i Norge har sammen med hobbydyrkere til sammen flere hundre sorter i samlingene sine.
- Fra å være et håndarbeid som skolebarn fikk "potetferie" for å være med på, er potetdyrking i dag sterkt mekanisert. Automatiske maskiner setter poteter på 10 dekar i timen, og høstmaskiner kan ha opptil 6-7 tonn potet i tanken. Potetene pakkes i store pakkeanlegg, der de vaskes og blir fotografert slik at skadde poteter blir automatisk utsortert.

Det internasjonale potetåret markeres på ulike måter og ved ulike anledninger også her i landet. Landbruks- og matdepartementet har i anledning Potetåret en egen kampanjeside på Internett: www.potet2008.no

Poteten engasjerer mange institusjoner og personer i Norge, enten det nå er forskning, foredling, utvikling, produksjon, videreforedling og markedsføring eller det er foreninger som fokuserer på potet i kulturelle sammenhenger. Nedenfor en oversikt over noen av institusjonene som bidrar til at poteten har en sentral plass i norsk landbruk og kosthold. På deres nettsider finnes mer informasjon om potet.

Foto: Oskar Puschmann, Skog og Landskap.

Foto: Erling Fløistad, Bioforsk.

Opplysningskontoret for frukt og grønt:

www.frukt.no

Forbrukerinformasjon og markedsføring av potet i Norge

Mattilsynet, Folkehelse, Helsedirektoratet m.fl.:

www.matportalen.no

Forbrukerrettet informasjon fra offentlige myndigheter om sunn og trygg mat

Graminor AS:

www.graminor.no

Foredling av nye potetsorter for norske forhold

Bioforsk:

www.bioforsk.no

Forskning og utvikling innen plantedyrking, mat og miljø

Universitetet for miljø og biovitenskap:

www.umb.no

Forskning og utdanning i landbruk og miljøfag

Nordisk genressurscenter (tidligere Nordisk genbank):

www.nordgen.org

Bevaring og distribusjon av nordiske potetsorter

Norsk Landbruksrådgiving (tidl. Landbrukets forsøksringer):

www.lfr.no

Rådgiving til norske bønder om potetproduksjon

Fagforum Potet:

www.potet.no

Samarbeidsorgan for å sikre norsk produksjon av kvalitetspoteter

Nofima Mat (tidligere Matforsk):

www.nofima.no

Forskning og rådgiving innen mat, matforedling og forbrukeradferd

Norsk Landbruksmuseum:

www.landbruksmuseet.no

Visning av den internasjonale vandreutstillingen i anledning potetåret

Mattilsynet: www.mattilsynet.no

Sortsgodkjenning og kontroll av kvalitet og skadegjørere i sette- og matpotet

Norsk genressurscenter;

www.genressurser.no

Bevaring og bruk av genetisk mangfold i Norge

Denne brosjyren er utgitt av Norsk genressurscenter med faglige bidrag og bilder fra Bioforsk, Graminor og UMB.

skog+
landskap

NORSK
GENRESSURSSENTER

Norsk genressurscenter
– inngår i Norsk institutt
for skog og landskap

Pb 115, NO-1431 Ås

T: (+47) 64 94 90 67

F: (+47) 64 94 29 80

www.genressurser.no